

רשות ללא רשות

תמונת מצב

אפרים לביא

הירידה הנמשכת בלכידות הפנימית של הרשות הלאומית הפלסטינית – שבאה לידי ביטוי בהיעדר שלטון מרכזי אפקטיבי, בפיצול מעמיק בין רצועת עזה לגדה המערבית וכן במאבקים פנימיים אלימים – מעלה לדיון שאלות בעניין יציבותה ושרידותה של הרשות. שאלות אלו מתחדדות לכאורה בעקבות קריאות גורמים בזרם הלאומי בעד הפתרון של מדינה אחת, הנאמרות בצל הדשדוש הנמשך במשא ומתן על הסדר הקבע. בשל מציאות זו עולה מאלה השאלה בדבר סיבת קיומה של הרשות הלאומית הפלסטינית ותקפותה.

אמנם במאבק השליטה בין חמאס ובין פת"ח על השלטון הן תורמות להרס הרשות הפלסטינית מבפנים, אך רעיון קיומה לא התפוגג בעיניהן. הקמת הרשות הלאומית הפלסטינית על אדמת המולדת נחשבת בעיני הנהגת פת"ח הישגה ההיסטורי העיקרי. אף כי בהיעדר הסדר מדיני עלולה להתהוות מציאות דו־לאומית, נראה כי התבטאויות אישים בפת"ח בעד פירוק הרשות ופתרון המדינה האחת נועדו בעיקר להפעיל על ישראל לחץ להגמיש את עמדותיה ולהתקדם בתהליך המדיני. קיום הרשות הוא אינטרס מובהק גם בעיני הנהגת חמאס, שהגיעה לשלטון דרך הרשות ובאופן לגיטימי, בבחירות דמוקרטיות, ושואפת להשתלט בדרך זו על אש"ף ועל מוסדות העם הפלסטיני.

במצב הקיים, אשר ביסודו נושא אופי סטטי, נמשכים שני תהליכים מתמידים: התהליך הקבוע של היחלשות הרשות הפלסטינית והזרם הלאומי, אף שהם נהנים מהכרה ומתמיכה מצד ישראל והקהילה הבין־לאומית, ובו בזמן – התהליך של התחזקות הגורמים האסלאמיים־הרדיקליים בזירה הפלסטינית, הנהנים מתמיכת איראן וחזבאללה. אמנם תהליכים אלה ניזונים מן ההתפתחויות בסכסוך הישראלי־פלסטיני, אך גם משתלבים בתהליכי השקיעה של הלאומיות החילונית והעלייה של התנועות האסלאמיות־דתיות במזרח התיכון.¹

אפרים לביא, מנהל מכון שטיינמץ למחקרי שלום

כך היחלשות מוסדות הרשות והתרופפות תמיכת הציבור בה אינן מעידות על דעיכת הזהות הלאומית הטריטוריאלית (אל־וטניה) הפלסטינית. אמנם הרשות, כמסגרת מעין מדינתית (אל־דולה), היא גילומה של הזהות הלאומית, אך זו נתפסת בציבור הפלסטיני כמערכת שלטון כושלת. הנהגת חמאס, הדבקה בתפיסה אוניברסלית אסלאמית, מאמצת גם היא את הרעיון הפרטיקולרי ומבטיחה ניהול מוצלח של הרשות הלאומית, יותר מזה שהציגה עד כה הנהגת פת"ח, שכבר איבדה את בלעדיותה כמנהיגת העם הפלסטיני. השינוי העיקרי בהתייחסות הציבור הפלסטיני לחמאס מאז ניצחונה בבחירות בינואר 2006 נעוץ בכך שהיא נתפסת לא רק כבררת מחדל בשל שקיעת פת"ח וכישלונה בניהול הרשות הפלסטינית. חמאס מצטיירת בעיני הציבור, בהדרגה, כבררה רצויה העומדת בזכות עצמה משום שהיא משמרת את הזהות הלאומית ומבטיחה להיענות, בדרכה, למאווי העם לשחרור ולעצמאות מדינית.

העניין בהמשך קיום הרשות מצוי גם בבסיס מדיניותן של ישראל, מדינות ערב והקהילה הבין־לאומית. למעשה, הרשות נעשתה כלי קיבול שכל צד מעוניין לצקת לתוכו תכנים שונים, אם כדי לבסס את שליטתו בה או כדי לקיים את השפעתו עליה. על כן סיום הקדנציה הרשמית (ינואר 2009)² של אבו מאזן כנשיא נבחר של הרשות, שעד כה נראה כי היא חסרת הישגים בתחומי הפנים והחוץ, והשינויים הפוליטיים הצפויים בישראל ובארצות הברית עשויים להשאיר את רישומם על מידת יציבותה של הרשות בתרחישים שונים ועל צביונה בעתיד, אך לא על עצם קיומה.

חמאס

פת"ח והציבור הפלסטיני עוד רואים בהסכם הרגיעה עם ישראל הישג של הנהגת חמאס וסטירת לחי לרשות הפלסטינית ולדרכה המדינית הפרגמטית של פת"ח.

ההסכם עדיין זוכה להסכמת הפלגים הפלסטיניים ומונע לפי שעה פעולה צבאית רחבה של ישראל ברצועה, גם אם טרם הביא למימוש יעדי חמאס בטווח הזמן המידי: הסרת המצור הכלכלי במלואו, פתיחת מעבר רפיח³ ושחרור אסירים. חמאס מכרסמת כרסום מתמיד ומתמשך במצור, מבססת את מעמדה כמפלגת שלטון לגיטימית ומעמיקה את שליטתה ברצועה. גם אם עדיין חמאס אינה זוכה להכרת הקהילה הבין־לאומית כבת שיח לגיטימית, הרי המשא ומתן המתקיים בינה ובין ישראל

פת"ח והציבור הפלסטיני
רואים בהסכם הרגיעה
עם ישראל הישג של
הנהגת חמאס וסטירת
לחי לרשות הפלסטינית
ולדרכה המדינית
הפרגמטית של פת"ח

באמצעות מצרים, חידוש המגעים שיזם מלך ירדן עם הנהגת חמאס קרוב לעשור לאחר הגלייתה מארצו וכן מגעי גורמים אירופיים שונים עמה מעידים כי התנועה נחלצת בהדרגה מבידודה.

העימותים האלימים עם משפחות חילס ודורמוש, והיד הקשה הננקטת לדיכוי השביתות במגזרי החינוך והבריאות ברצועה, הינם ביטוי למדיניות השליטה הכוחנית שמכתיבה כיום הזרוע הצבאית של חמאס ברצועה. האירועים חשפו את המתח הפנימי בין שני הקטבים בהם פועלת הנהגת החמאס. מחד גיסא, היא מעוניינת להצטייר ככזו המאפשרת פעילות ברוח הדמוקרטיה, ומאידך גיסא, היא מושפעת מאיבתה לפת"ח וחותרת להצר את צעדיה ולהשתלט על מוקדי כוח ומוסדות ברצועה (כמו רשות האנרגיה ורשות המים), כדי לבסס את שלטונה. בעיני הזרוע הצבאית של חמאס, תנועת פת"ח ברצועה, שיוצגה לאחר ההכרעה הראשונה (ההשתלטות על הרצועה, יוני 2007) במידה רבה על ידי משפחת חילס, נתפסה כאיום פוטנציאלי. מסיבה זו הפעילה חמאס כוח רב כדי לקעקע את משפחת חילס והגדירה זאת כהכרעה הצבאית השנייה (אל-חסם אל-עסכרי אל-ת'אני). חמאס הקפידה להציג את הפעולה נגד משפחת חילס, וגם את זו נגד משפחת דורמוש, כמהלך שנועד לטפל במשפחות אשר איימו על החוק ועל הסדר ברצועה, ולא כסגירת חשבון עם פת"ח או גורם פוליטי אחר. חמאס ביקשה להבהיר בכך כי אינה שוללת את קיומו של גורם אופוזיציוני – כל עוד הוא פועל לפי הכללים שלה.

הנהגת החמאס מנסה להפגין בפני הציבור ניהול יעיל ואחראי יותר של מוסדות הרשות ברצועה, תוך הנגדה מתמדת למה שמוצג על-ידה כחבורה הכושלת של הפת"ח בגדה המערבית, ששליטתה ברשות מאופיינת באנארכיה (פוצ'א) ובשחיתות (פסאד). יחד עם זאת, דימויה בדעת הקהל נפגם כאשר נקטה בדרך כוחנית כלפי המורים והרופאים ברצועה, ששבתו והעלו תביעות סקטוראליות. היא הבהירה כי היא רואה בשביתות אקט פוליטי של פת"ח, ומיהרה לפטר מורים ורופאים ששבתו, לסגור מרפאות, לפזר את ההתאחדות הכללית של המורים ברצועה ולארגן הפגנות ועצרות מול בתי הרופאים השובתים. כמו-כן, הנהגת החמאס עצרה את בכירי פת"ח ברצועה, ביניהם זכריא אל-אע'א, אבראהים אבו אל-נג'א ואחמד נצר, כתגובה למעצרים שביצעו מנגנוני הביטחון של הרשות בקרב אנשי חמאס בגדה המערבית. בכירי הפת"ח שוחררו אמנם כעבור מספר ימים, והנהגת חמאס הצליחה לבסס משוואת הרתעה לפיה מעצר פעילה בגדה המערבית יגרור מעצר פעילי פת"ח ברצועה. ואולם, הדבר נתפס בציבור כדוגמה לצעדים הכוחניים שהחמאס נזקקת להם כדי לקיים את שלטונה, בדומה לרשות המקיימת את שלטונה בגדה המערבית בכוח הזרוע בעוד הלגיטימיות העממית הולכת ונשמטת ממנה.

חמאס מציגה את עצמה כתנועה בעלת זהות לאומית-טריטוריאלית כלל-פלסטינית, ולכן גם כאופציה פוליטית לגיטימית להיות בשלטון ולנהל את הרשות הפלסטינית. היא מצהירה על כוונתה לחדש את הדיאלוג הלאומי ולשקם

את האחדות הלאומית, ומכבדת את הלגיטימציה של אבו מאזן כנשיא נבחר של הרשות, לפחות עד תום כהונתו בינואר 2009. חמאס מבקשת שבו בזמן תכבד פת"ח את הלגיטימציה שלה כרוב נבחר במועצה המחוקקת. אף כי הנהגת חמאס עשויה להשלים עם הארכת כהונת אבו מאזן בשנה נוספת (היא אינה נערכת לבחירות לנשיאות), מבחינה פוליטית-טקטית היא הצהירה שלא תכיר בהארכת הכהונה, ותתבע שיושב ראש המועצה המחוקקת, איש חמאס, ימלא את מקום הנשיא עד קיום הבחירות.

עד כה חמאס הצליחה אפוא לממש לפחות כמה מיעדיה בעזרת הרגיעה. המשך קיום הרשות משרת אותה ומאפשר לה לא להצטייר כחונטה צבאית בלתי דמוקרטית. בכך חמאס תורמת, פרדוקסלית, לשמירת יציבות הרשות ומוסדותיה.

פת"ח

הקשיים שהנהגת חמאס נתקלת בהם בדרך למימוש תכניותיה לחיזוק מעמדה הפוליטי ולהרחבת השפעתה אל הגדה המערבית אינם מטשטשים את העובדה שהנהגת פת"ח נמצאת בשקיעה. על היעדרו של מנהיג בולט וכריזמטי בחמאס מכסות עובדת קיומם של רעיון אידאולוגי, אמונה בצדקת הדרך וציפייה לעתיד מבוטח שהתנועה פועלת לאורם, ואילו היעדרו של מנהיג בעל שיעור קומה בפת"ח, היכול ללכד את המחנה הלאומי ולהנהיגו גם כאשר הגיון התוכנית הלאומית מוטל בספק, הוא עניין קריטי. דור הביניים של הפת"ח מצפה זה שנים לכינוס הוועידה השישית של התנועה, כדי לקיים בחירות פנימיות ולהביא לחילופי דורות בהנהגה. ואולם רוב המנהיגים מדור הביניים של פת"ח, כמו אחמד אל-דיך, פואד אל-שובאכי ודיאב אל-לוח, עזבו את האזור, וממלאים כיום תפקידי ייצוג של אש"ף ושל הרשות בחו"ל. דמויות ממנהיגי חללי אל-אקצא, כמו ג'מאל אבו רוב (המכונה "היטלר" בשל מעלליו) וזכרייה זבידי בג'נין, אינם בשלים מבחינה פוליטית למלא את החלל במנהיגות. כך גם המנהיגים הצעירים מטעם פת"ח, שנחלו הישגים מוגבלים במערכות הבחירות למועצות הסטודנטים בגדה המערבית בשנה האחרונה.

אמנם אבו מאזן ממשיך לעיין באפשרות של כינוס הוועידה השישית של פת"ח, אך אין ערובה כי ועידה זו, אם תתקיים, תוביל להתחדשות התנועה ולשיקום מוסדותיה המתפוררים. יקשה עליו לעשותה גורם פוליטי

היעדרו של מנהיג בעל שיעור קומה בפת"ח, היכול ללכד את המחנה הלאומי ולהנהיגו, הוא עניין קריטי

פרגמטי, הנושא מחדש את הלפיד של רעיון הלאומיות, שבכווחו להוביל להסדר מדיני עם ישראל. הגוורדיה הוותיקה של המחנה הלאומי, בדמותם של אישים כמו נאצר יוסף ועזאם אל-אחמד, מנותקת מן ההמון המנוכר לה. היא מגלה

חידלון וחוסר אונים בהבנת גודל האתגר הניצב מולה, ואינה מסוגלת להתלכד כדי להתמודד עמו. חולשתה הרעיונית והמנהיגותית מציבה אותה על מדרון חלקלק, שסופו איבוד אמון הציבור והלגיטימציה לשלוט. בה בעת הנהגת חמאס מתגלה כגורם פוליטי ממוקד והחלטי שהיקף היריבויות הפנימיות בתוכו נמוך, והיא מצליחה להצניע אותן. היא אמנם נתפסת כקשובה יותר מהרשות לרחשי הציבור וצרכיו, אך מדיניותה נושאת בהדרגה אופי כוחני המוכתב, כאמור, על-ידי הזרוע הצבאית.

הבטחתה של הנהגת פת"ח מלפני כשנה – ליצור בגדה המערבית מציאות חדשה של שלטון תקין וכלכלה מתחדשת, כדגם חלופי לשלטון שכפתה חמאס ברצועה – לא קוימה. רבים בהנהגה מרגישים כי נדחקו מתהליך קבלת ההחלטות והם אינם תומכים בממשלתו של סלאם פיאד. את הממשלה הזו הם מגדירים ממשלת המשכורות (חכומת אל-מעאשאת), שתפקידה מצטמצם לתשלום משכורות בלבד. תכנית השיקום והפיתוח התלת-שנתית (Palestinian, 2011–2008) Reform and Development Program – PRDP של ממשלת פיאד נתקלה בעת מימושה בקשיים רבים, תקציביים ואחרים, ויצאה לדרך בצורה מקרטעת. הסיוע החיצוני אכן מנוצל, בעיקר, לתשלום משכורות.

תהליך השיקום של מנגנוני הביטחון יימשך עוד זמן רב, ובהיעדר יכולת מבצעית ורוח המפקד הם אינם פועלים ביעילות ובהתמדה להשלטת סדר ולאכיפת מרות שלטונית. בתנאים אלה ישראל אינה ממהרת לשנות את מדיניותה הצבאית-ביטחונית ואינה מסירה מחסומים והגבלות תנועה אחרות בדרך לנורמליזציה של חיי היום-יום בגדה המערבית. כך, הניסיון להפוך את ג'נין למודל לפיתוח כלכלי מהיר, שישראל תסיר באמצעותו מכשולים מנהלתיים ופיזיים כדי לאפשר תנועה וגישה של אנשים וסחורות, וגורמים בין-לאומים ישקיעו בפרויקטים שיישאו פרי בתוך זמן קצר – אינו מתקדם בקצב שעשוי לאפשר את העתקתו לאזורים נוספים.

מורא חמאס על ראשי המנגנונים מנטרל את יכולתם לבלום את התחזקות התנועה בגדה המערבית. גם מאמצי ישראל לפגוע בתשתית הארגונית של חמאס באזור אינם מועילים. הנהגת חמאס מפיקה רווחים הסברתיים בקרב הציבור הפלסטיני בהציגה את הפעילות המתבצעת נגד אנשי התנועה ומוסדותיה בערי הגדה המערבית, הנחשבות מובלעות פלסטיניות ריבוניות, כמאמץ משותף ומתואם בין ישראל ובין פת"ח.

תנועת פת"ח ממשיכה להחזיק מעמד בגדה המערבית מתוקף התקוות הנשענות על נדיבותה של ישראל לעשות מחוות בתהליך ההידברות עם אבו מאזן כמו שחרור אסירים וכן מן הכוח ה"מושאל" לה מתוקף נוכחות ישראלים במקום. בעיני רבים בציבור הפלסטיני, הרשות וגורמי פת"ח בגדה המערבית נהיו עושי דברה

של ישראל. הם אינם רואים טעם בשליטה בחסות ישראל כאשר הרעיון של שתי מדינות לשני העמים עומד בחדלון. הפערים בעמדות הצדדים בסוגיות הליבה, שאינם מאפשרים הגעה להסדר מדיני, והמשך הבנייה של ישראל בהתנחלויות, מתפרשים בעיני הציבור הפלסטיני ככישלון דרכה המדינית של הנהגת פת"ח. כך, אף שלכאורה קיים פוטנציאל לשינוי (הדור הצעיר המשיך של פת"ח הראה סימני התאוששות כאשר השיב לעצמו את השליטה בכמה מועצות סטודנטים בשנה החולפת), עם חלוף הזמן האשראי הנזקף בציבור לזכות פת"ח כמנהיגת העם הפלסטיני נשחק והולך, והיא נתפסת כמי שאינה מסוגלת להגשים את חזונה. הנהגת פת"ח אינה מוכנה להודות בכישלון הפרויקט של הרשות הלאומית הפלסטינית, שכן תהיה בכך משום הכרה בכישלון מוחלט של דרכה. בתוך כך גוברת והולכת ההתרוצצות בזרם הלאומי הפרגמטי לגבי דרך הפעולה שיש לנקוט נוכח ההערכה כי האופציה המדינית של שתי מדינות נמצאת בשלבי דמדום. אישים בזרם הלאומי (דוגמת אבו עלאא, ג'בריל רג'וב, ד"ר סרי נוסייבה, ד"ר עלי ג'רבאוי, האני אל-מצרי) התבטאו בדבר זניחת המשא-ומתן על פתרון של שתי מדינות והחזרת האחריות על השטחים לישראל, אך דבריהם נועדו בעיקר להאיץ בישראל להתקדם בתהליך המדיני. הדבר אינו מהווה תכנית שאש"ף בהנהגת פת"ח בוחן ברצינות. חלק מאישים אלה מעיין באפשרות להפוך את הרשות מגורם שמשותף-פעולה עם ישראל לגורם שיש בכוחו להפעיל לחץ עליה ועל ארצות-הברית להגמיש את עמדות ישראל במשא-ומתן. סביר להניח, כי בוועידה השישית של פת"ח, כאשר תתכנס, יאומץ מצע שיכלול את דרך ההתנגדות (אל-מקאומה) בצד המאבק המדיני, כמו ששב והציע לאחרונה מרואן ברגותי מכלאו בישראל, ולא פירוק הרשות וקידום רעיון המדינה האחת.

שרידות הרשות הפלסטינית והמאבק על אופייה

אמנם מציאות הקפיאה על השמרים המתוארת לעיל אינה משרתת את היעדים האסטרטגיים של אף אחד מן הצדדים המעורבים, אך בה בעת היא גם אינה מחייבת אותם לפעולה, שמשמעה – בקרב כל צד על פי תפיסתו – ויתורים על אינטרסים פרטיקולריים צרים לטובת השגת יעדים אסטרטגיים ארוכי טווח. הסימנים הגוברים והולכים בנוגע לאכזבת הזרם הלאומי הפרגמטי ותומכיו מהסדר מדיני המבוסס על העיקרון של שתי מדינות לשני העמים, משחררים את הנהגת חמאס מהצורך להגמיש את עמדותיה ולהוכיח את תקפות דרכה המדינית; גורמי פת"ח ממשיכים לקיים את הרשות בגדה המערבית בחסות ישראל בתקווה להישגים מדיניים במשא ומתן עמה, אך אינם מגלים יכולת לשקם את תנועתם. הם מכירים בכך שללא תמיכה ולגיטימציה פנימית זמנם קצוב, שכן הם נתפסים יותר ויותר כקבוצת אינטרס שמשתפת פעולה עם ישראל וכופה את קיומה ואת שליטתה על

הציבור באמצעות ישראל או לפחות בהסתייעות בה. תסכולם מן התהליך המדיני מעלה בקרבם מחשבה לשלב את רעיון ההתנגדות במצע התנועה, בצד ההליכה בדרך המדינית; ישראל נמנעת מקבלת הכרעות פנימיות המתחייבות מהסדר מדיני ומסיום הכיבוש, כל עוד הפערים בסוגיות הקבע עומדים בעינם וכל עוד הרשות הפלסטינית ממשיכה לגלות חולשה תפקודית.

בתנאי הסטגנציה הנוכחית, הרשות הפלסטינית נותרת על מכונה, אך היא חלשה וכושלת. אמנם תום הקדנציה הרשמית של אבו מאזן כנשיא נבחר, סיום ששת חודשי הרגיעה המוסכמת וכן חילופי הממשל הצפויים בישראל ובארצות הברית עשויים להשאיר את רישומם על מידת יציבותה של הרשות הפלסטינית, ומאוחר יותר גם על אופייה העתידי, אך לא על קיומה. בהקשר זה ייתכנו תרחישים שונים, שתחילתם תהיה תוצאה של פעולה יזומה של אחד הצדדים או יותר, בשילוב כוח חיצוני או בהיעדרו, שעשויים לשרת את האינטרסים של ישראל או חמאס או פת"ח או להיות שילוב מסוים בין האינטרסים של הצדדים.

כך למשל חידוש הדיאלוג בין פת"ח ובין חמאס והסכמה פוליטית על כינון ממשלת אחדות או הליכה לבחירות כלליות בינואר 2010 עשויים להביא להפעלת שלטון אחד בגדה המערבית וברצועת עזה. דיאלוג כזה עשוי להתקיים מתוך עמדת כוח של חמאס. הוא יאפשר לחמאס להכתיב לפת"ח את תנאיה, יביא ליציבות יחסית ברשות הפלסטינית, אך לא יוביל להסכמה על קווי יסוד מדיניים פרגמטיים. תנאים אלה לא יהיו נוחים לישראל ולקידום התהליך המדיני. בתרחיש אחר ייתכן מעבר מרגיעה להפסקת אש יציבה בין ישראל ובין חמאס ויתר הפלגים הפלסטיניים, שתוביל לנורמליזציה הדרגתית של חיי היום-יום בגדה

המערבית. אם תתלווה לכך הקפאת הבנייה בהתנחלויות, כצעד בונה אמון מצד ישראל, יתאימו התנאים החדשים להמשך המשא ומתן על הסדר הקבע. לתרחיש זה עשויה לתרום מדיניות תקיפה של הממשל האמריקני הנבחר כלפי ישראל והפלסטינים, שתחייבם לעגן את הנושאים המוסכמים על ידם במשא ומתן בהסכם עקרונית להסדר קבע. תרחיש זה יהיה מנוגד לאינטרס של חמאס, הן בשל הסיכוי לקידום התהליך המדיני והן בשל נטישת ההתנגדות, ועל כן היא תבקש להכשילו.

תרחיש נוסף עשוי לכלול השתלטות של ישראל על רצועת עזה, בתמיכת הקהילה הבין-לאומית או בלעדיה,

כדי למגר את שלטון חמאס ולהעביר את הרצועה לידי הרשות הפלסטינית לתקופת מעבר, עד קיום בחירות כלליות וכינון הנהגה לאומית נבחרת. לכאורה תרחיש זה עשוי לשרת את האינטרס של ישראל: לחזק את פת"ח, להיות בסיס לשיקומה של

חידוש הדיאלוג בין פת"ח
ובין חמאס והסכמה
פוליטית על כינון ממשלת
אחדות או הליכה
לבחירות כלליות בינואר
2010 עשויים להביא
להפעלת שלטון אחד
בגדה המערבית
וברצועת עזה

הרשות הפלסטינית ולסלול את הדרך לקידומו של התהליך המדיני, ואולם לפי שעה פעולה כזאת נראית בעיני ישראל לא אפקטיבית, שעלולה להוביל בסופו של דבר לתוצאה שונה בתכלית: להחלשת פת"ח והרשות הפלסטינית ולחיזוק כוחה של חמאס בגדה המערבית, וכן לסכן את החייל השבוי גלעד שליט.

סיכום

למרות הפיצול הגאוגרפי והפילוג הפוליטי, נותר אינטרס משותף לחמאס ולפת"ח לקיים את הרשות במסגרת הטריטוריאלית של שני האזורים, ולא להקים ישויות נפרדות. שתי התנועות ממשיכות להצהיר על כוונתן לחדש את הדיאלוג הלאומי ולשקם את האחדות הלאומית. הרשות ממשיכה לממן את המגזר הציבורי ברצועה ואינה ממהרת להכריז על הרצועה כחבל מורד. האוכלוסייה הפלסטינית מסוגלת, כמו שהוכיחה בעבר, לנהל את ענייניה בעתות משבר ולהתאחד מחדש מאחורי שלטון לאומי מוסכם או שלטון שייבחר בבחירות חדשות.

בעיני ישראל והקהילה הבין-לאומית, לא חלפה סיבת הקיום של הרשות הפלסטינית. ישראל שוב רואה ברשות שותף להידברות מדינית וביטחונית, לקראת השגת הסדר קבע המבוסס על הרעיון של שתי מדינות לשני העמים; הקהילה הבין-לאומית ממשיכה להכיר ברשות ומעוניינת להשתתף בשיקום מוסדותיה האזרחיים והביטחוניים; בעולם הערבי ישנה הכרה בחיוניות הקיום של הרשות ובצורך להביא לפיוס בתוכה. שברירות הקיום של הרשות תמשיך לאיים בעתיד הקרוב, אך באותה מידה יישמרו גם יסודות המבטיחים את המשך קיומה. המאבק העיקרי הניטש בין הצדדים המעורבים בקיום הרשות הוא על אופייה העתידי: לאומי-חילוני או אסלאמי-דתי.

אף שישאל ופת"ח מגדירות את המשך קיומה של הרשות הפלסטינית בהנהגה לאומית חילונית כאינטרס משותף, הן מתקשות מסיבות שונות, ובהן חולשות פוליטיות פנימיות, לנקוט צעדים שיביאו לעצירת היחלשות הרשות. תהליכי ההיחלשות הנמשכים של הרשות והזרם הלאומי, לעומת התחזקות הגורמים האסלאמיים-הרדיקליים בזירה הפלסטינית, צפויים להימשך בצל ההתפתחויות הפוליטיות הצפויות בחודשים הקרובים ברשות, בישראל ובארצות הברית. בצד התמעטות סיכוייו של אבו מאזן לממש את תכניתו

למרות הפיצול הגאוגרפי והפילוג הפוליטי, נותר אינטרס משותף לחמאס ולפת"ח לקיים את הרשות במסגרת הטריטוריאלית של שני האזורים, ולא להקים ישויות נפרדות

להגיע להסכם קבע עם ישראל עד סוף 2008 ולהציגו למשאל עם, ובתנאים של המשך הפילוג הפנימי, הנהגת פת"ח עשויה להגיע להכרה כי הגיעה לסוף דרכה כמובילת התנועה הלאומית הפלסטינית. הנהגת חמאס, לעומת זאת, הנתפסת

בעיני הציבור הפלסטיני כבעלת זיקה לאומית טריטוריאלית, תמשיך לפעול מתוך עמדת כוח והכרה בצדקת דרכה, כנושאת הלאומיות הפלסטינית והשאיפה, כשלב ראשון, לשחרור מהכיבוש ולהקמת מדינה עצמאית. היא עדיין רואה בהסכם הרגיעה ובאפשרות לחידוש הדיאלוג הלאומי, מנופים לחיזוק מעמדה הפוליטי ולהרחבת השפעתה בעתיד מרצועת עזה אל הגדה המערבית, והיא תכלכל את צעדיה בהתאם למטרתה להיות התנועה העממית הרחבה ביותר בזירה הפלסטינית.

הנה כי כן, מראית העין כאילו קיים קיפאון ביחסי הכוחות בזירה הפלסטינית מסתירה את המציאות הדינמית המתפתחת מתחת לפני השטח. קוצר ידה של ההנהגה הלאומית להגשים את חזונה להסדר מדיני המבוסס על הקמת מדינה לצדה של ישראל מגביר את הרלוונטיות של חמאס כחלופה. הוא חוסך מהנהגת חמאס את הצורך להוכיח את יעילות דרכה המדינית ומאפיל על כשליה ועל מגבלותיה כגורם שלטוני. בתוך כך, בתנאים של היעדר הסדר מדיני או קביעה חד-צדדית של גבולות ישראל עם הגדה המערבית, עלולה להתהוות עם הזמן מציאות דו-לאומית. זו עלולה לשנות את צביונו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני מסכסוך לאומי-פוליטי למאבק על זכויות אזרחיות, באופן שיאיים על קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

הערות

1. מתי שטיינברג, "הסדר האנארכי בעולם הערבי", בתוך: תמר יגנס (עורכת), **לכידות המדינה הערבית במבחן**, אוניברסיטת תל אביב, מרכז משה דיין, תל-אביב, 2006, עמ' 31-45.
2. הסוגיה נמצאת במחלוקת בין חמאס לפת"ח. פת"ח האריכה בהליך חוקי אך חד-צדדי, את הקדנציה של אבו מאזן בשנה, עד ינואר 2010. חמאס אינה מכירה בכך.
3. שאר המעברים פתוחים וסחורות נכנסות דרכם לרצועת עזה. עם זאת, הייצוא מהרצועה טרם חודש.